

CAPÍTOL 9

CRITERIS, CATEGORIES I CONCEPTES PSICOLÒGICS

L'anàlisi del llenguatge realitzat per filòsofs com Ryle (1949/1967), Turbayne (1962/1974), Wittgenstein (1958/1983) entre d'altres, ha aportat a la psicologia la possibilitat de reflexionar sobre els models explicatius presents en el llenguatge ordinari i els seus lligams amb l'activitat científica, especialment amb l'activitat científica psicològica. Ribes (1990) s'ha fet especial ressò d'aquell vessant de la filosofia de cara a fer avinent el fet que molts termes del llenguatge científic psicològic responen a categories presents en el llenguatge ordinari, però de les quals no es pot donar una validació científica directa ja que obeeixen a models explicatius i a exigències d'enteniment completament allunyades de l'activitat científica psicològica. Cosa amb què coincidim.

En aquest capítol voldríem fer algunes consideracions que ajudessin a entendre que, no obstant l'enorme complexitat del llenguatge amb totes les seves implicacions i exigències de cara a la psicologia, hi ha d'haver una compatibilitat dels llenguatges ordinaris i científic quan tracten de temes psicològics; hi ha de ser pel fet que ambdós llenguatges refereixen els fenòmens psíquics i el que cal veure és la manera com ho fan i les limitacions que tenen. Això ho diem sense renunciar en absolut al fet que, en la construcció del llenguatge científic psicològic, no es pot exigir una validació per correspondència amb el llenguatge ordinari sinó que cal exigir una validació per correspondència amb els fenòmens concrets que s'estudien.

Ambdós objectius són plenament assolibles i es basen en un postulat simple i fonamental: el que entén la ciència com una empresa cultural que cerca construir

un llenguatge i un discurs teòric amb una correspondència directa amb els fenòmens, com a forma de tenir un coneixement més ajustat a ells i, a la vegada, entén el llenguatge ordinari com un sistema convencional que, integrant models previs d'explicació, serveix bàsicament per a la comunicació i l'enteniment entre els individus, i no contempla com a tal la revisió dels seus supòsits teòrics.

El primer que cal dir, però, és que el llenguatge ordinari està present en la ciència i que, en les ciències morfològiques i tecnològiques, aquest llenguatge és el bàsic. On hi ha, realment, la contraposició entre el llenguatge ordinari i el llenguatge científic és en les ciències funcionals. En aquest sentit i prèviament a la consideració d'alguns tòpics psicològics habituals, voldríem fer notar dos aspectes del llenguatge ordinari actual que se'ns presenten com a fonamentals a l'hora de contrastar el llenguatge ordinari i el llenguatge que hem proposat en aquest curs. Són, d'acord amb el concepte d'"institucions cognoscitives" de Kantor (1979), com dos grans condicionants de les concepcions vigents sobre els fenòmens psíquics i els identifiquem com a: institució subjecte-predicat i institució ment-cos.

9.1. Les Institucions Cognoscitives Subjecte-Predicat i Ment-Cos

Constatem que el llenguatge ordinari està fet, primàriament, per parlar d'individus i de les seves accions. El llenguatge ordinari no està fet per parlar de comportaments o de moviments i de la seva interdependència –tal com ho fa la ciència i ho hem pretès fer nosaltres. El llenguatge ordinari té, en la seva mateixa estructura sintàctica, un model de descripció i explicació de la realitat: sempre hi ha un subjecte que és l'eix a partir del qual tota la resta de fenòmens són descrits i explicats. Aquest fet que es pot constatar en l'anàlisi gramatical més bàsica, i que presumiblement obeeix al mateix caràcter primari de llenguatge com un sistema per coordinar-se millor els individus, sustenta tota una concepció de la realitat de tal manera que no hi ha una acció sense que hi hagi un subjecte que l'executi. El llenguatge ordinari, i la mateixa gramàtica que s'ensenya ho corrobora: es construeix tot el discurs comunicatiu sobre dos puntals bàsics: el subjecte o el grup nominal i el predicat o grup verbal. Dins d'aquesta lògica, el subjecte rep unes atribucions i el verb unes altres: el subjecte és l'agent d'allò que conté el predicat. D'ací ve, al nostre entendre, que en la referenciació dels fenòmens psíquics es tendeix a pensar que són l'acció o el producte d'una entitat o cosa que els produeix; tant és així que en els intents contemporanis de definir la ment o la psique com a conducta, fàcilment s'ha acabat pensant que la conducta no era més que l'expressió o el resultat de l'acció de la ment o la psique. Això no obstant, és l'anàlisi simple i immediata del llenguatge quotidià allò que millor evidencia l'existència d'aquella institució i el seu terrible poder; poder que s'expressa nítidament quan s'analitza una frase tan simple com "Jo penso". En ella hi ha la suposició fonamental segons la qual pensar és una activitat realitzada per un subjecte de tal manera que no es possible concebre el pensar si no és lligat a una entitat que el produeix.

La segona institució és un model teòric que afegeix complexitat a la primera. Es concep l'univers com en termes d'allò que ocupa espai, o sigui: amb criteri d'extensió. Això és el que va fer Descartes i que ha estat blasmat per filòsofs com

els citats més amunt. La crítica prové del fet que quan es pren el criteri d'extensió per referir els fenòmens es creen conflictes, malentesos i molta confusió. Un conflicte principal és el de la definició de què és la psique i com aquest fenomen es relaciona amb els altres. Com molt bé ha exemplificat Ryle (1949/1967) el conflicte es reproduïx en una situació quotidiana quan en la descripció per part d'un guia dels edificis que componen "extensament" una universitat algú interromp i pregunta "On és la universitat?". És evident que el concepte d'universitat no fa referència a coses que tenen volum i extensió sinó a una organització acadèmica que no es troba enlloc i que, per suposat, no té volum. Igual succeeix amb la ment o la psique: és una forma d'organització que no es descriu amb criteris de volum. Tanmateix, donat que el criteri d'extensió no contempla aquesta possibilitat es fan preguntes equivalents a aquella i així és pregunta: "On és la ment?". Evidentment la ment no està enlloc, com tampoc l'organització universitària està enlloc.

Una conseqüència molt negativa de l'adopció del criteri d'extensió o volum en la descripció dels fenòmens naturals és que genera males preguntes, falsos problemes i, com dèiem, molta confusió. Ja el mateix Descartes s'havia encallat en qüestions relatives a la connexió entre la ment i el cos. Però allò només va ser el començament. La linealitat del llenguatge ordinari que tot ho entén en termes de subjectes i predicats, juntament amb la concepció que la psique és un subjecte espectral impossible de copsar i mesurar, ha creat un entramat conceptual de preguntes i respostes sobre allò mental que no cap sinó oblidar. El "jo" és un compost de ment i cos que actua com a agent de les accions que s'observen i, quan aquestes accions són mentals o psíquiques, aquest agent esdevé un fantasma a l'"interior" de l'individu i assumeix tot tipus de poders que, a mode de facultats o capacitats espectrals, justifiquen i expliquen les accions que s'observen o es permeten inferir a partir d'elles. Això no obstant cal constatar que tots els llenguatges pretesament científics que parteixen de la definició corpòria d'un objecte i que li atribueixen facultats i capacitats, són molt més fàcilment assumits com a explicatius del comportament que qualsevol altre llenguatge. Tal és el cas del llenguatge psicològic de base cibernètica que pren l'ordinador com a un subjecte que realitza operacions internes i executa "outputs" o accions generades interiorment.

L'alternativa científica de la psicologia consisteix en fer observar les limitacions i contradiccions d'aquest llenguatge com ho han fet a bastament els autors citats més amunt però, sobretot, el presentar un llenguatge alternatiu que torni els fenòmens psíquics més comprensibles i integrats en el conjunt dels fenòmens naturals.

L'alternativa és, en aquest segon vessant, adoptar el criteri de moviment o comportament tal com hem postulat en el capítol 4. Aquest criteri, entre d'altres beneficis, ens permet situar els fenòmens psicològics dins el context dels fenòmens naturals i fa possible també iniciar un nou ordre de preguntes i de respostes que, donant una nova interpretació al llenguatge ordinari en la seva descripció i explicació del comportament individual, permeti teories més útils sobre els fenòmens psíquics.

Amb aquest apunt de plantejament general ja realitzat en altres llocs (Roca, 1993b, 1994) però sobretot, amb tot l'entramat teòric exposat en els capítols anteriors,

anem a prendre en consideració alguns dels tòpics habituals quan es parla del comportament dels individus en el llenguatge ordinari. Ho fem amb el ben entès que aquest llenguatge refereix, o pretén fer-ho, tot l'entramat funcional que nosaltres hem referit a partir del criteri de moviment i de causa. En conseqüència, cal pensar que el llenguatge ordinari vol referir les funcionalitats psicològiques en els seus nivells i paràmetres, les variacions quantitatives i les determinacions eficients. És per aquesta raó que les diferents categories de disposició, efecte, estat, adverbials, etc. en el llenguatge ordinari han de ser preses com les maneres d'arribar a la complexitat de conducta psíquica des d'un llenguatge que no és el científic psicològic.

Ànima, psique, ment i consciència"

D'acord amb el diccionari, "*la consciència és la coneixença immediata i directa que l'ànima té de la seva pròpia existència, condició, sensacions, operacions mentals, etc.*" i també és "*la coneixença interna que cadascú té de la bondat o maldat de la seva conducta, intencions caràcter, ensems amb l'obligació de fer allò que és bo*" (Fabra, 1977). Hi ha idiomes, com l'alemany o l'anglès, que tenen un nom diferent per cada una d'aquestes dues accepcions del mot "consciència" en català. En tot cas aquests són els dos vessants del tema general de la consciència que cal tractar.

Aquestes definicions donen compte del dos significats fonamentals del concepte de consciència. El primer és el de denotar la facultat de l'ànima en tant que es coneix i, particularment, en tant que reconeix les seves pròpies operacions. El segon és el de denotar la facultat avaluadora respecte de la bondat o maldat de la pròpia conducta i de la dels altres.

L'ànima, per la seva banda, és *l'entitat concebuda com l'essència, substància, causa actuant, de la vida individual, separada en naturalesa del cos* i, més breument, com la *substància espiritual que informa el cos humà*. El concepte de psique denota la concreció de l'ànima humana en cada individu i per això es defineix com la *personificació de l'ànima humana*. La psicologia és, en conseqüència, el discurs o la ciència que estudia l'ànima humana i cada psique individual.

La filosofia, de manera explícita o implícita, ha assumit fa temps que un dels seus temes fonamentals que és el del coneixement ha de ser reconsiderat des de la psicologia com a ciència de l'ànima humana. Ànima que coneix i, particularment, que es reconeix en la seva activitat cognoscitiva, en les seves identitat, i en les operacions i tots els aspectes que es puguin considerar al respecte. Una concreció d'aquests posicionaments filosòfics els trobem a la cultura catalana en el cas de Ramon Martí d'Aixelà (1807-1857), en el cas de Xavier Llorens i Barba (1820 - 1872) i, particularment, en el cas de Ramon Turró i Darder (1854 -1926) ja que va realitzar una aproximació explicativa concreta a la teoria del coneixement basant-se en les aportacions d'una psicologia objectiva que es començava a desenvolupar en el seu temps. De la mateixa manera, per a Turró (1912/1980, 1918, 2000) el tema de la consciència era el tema cabdal de la psicologia i de la teoria del coneixement, al que ell aportà la idea que les nocions cognoscitives es basaven en les relacions adquirides com a condicionaments i percepcions.

D'acord amb el que s'ha dit al llarg d'aquesta introducció teòrica a la psicologia i centrant-nos en la psicologia funcional, com a ciència teòrica de la psique, es pot afirmar el següent.

Primer, cal tenir en compte la manera com es parla; és a dir, el criteri del discurs cognoscitiu. En aquest sentit ha de quedar clar que si es parla amb el criteri d'extensió quan utilitzem aquells conceptes identifiquen disposicions o facultats dels individus humans i eventualment d'altres animals. En canvi, si es parla amb el criteri de moviment, identifiquen una forma de comportament i nivells o paràmetres funcionals. El discurs de la filosofia s'ha fet sempre ha partir del llenguatge ordinari, com també s'hi ha fet el discurs científic diferencial i el tecnològic, sobretot pel que fa als fenòmens psíquics. L'alternativa que ofereix una psicologia arrenclerada en el discurs naturalista i que hem desenvolupat en aquesta obra és clara i nítidament funcional.

Segon, que els conceptes d'ànima, psique, ment i consciència s'utilitzen sovint com a sinònims però admeten diferents accepcions. Amb el criteri de moviment, "ànima" és un concepte que refereix, genèricament, una forma qualitativament diferenciada d'organització de la naturalesa i, particularment, refereix l'animació psíquica; és a dir, el funcionalisme psicològic. En aquest cas ànima i psique s'igualen i inclouen els fenòmens del condicionament, la percepció i l'enteniment humà que hem presentat en els capítols precedents. Quan es parla però d'ànima humana, normalment s'igualava amb els paràmetres cognoscitius humans i que, en el plantejament teòric desenvolupat aquí, es corresponen amb els paràmetres modals del coneixement i la interpretació. És a dir, l'ànima humana que en el criteri d'extensió és una facultat disposicional sovint espiritualitzada - quan no una entitat sobrenatural, segons la creença religiosa- aquí és entesa com parlar; és a dir: funcionalitat referencial en els paràmetres de coneixement i interpretació lingüística.

Amb el mateix criteri de moviment "psique" és el conjunt de fenòmens psíquics que s'inclouen sota els noms de condicionament, percepció i enteniment, els seus paràmetres i les seves integracions funcionals. La psique, d'altra banda i com a concepte denotador d'una manera de ser individual, significa les formes concretes com s'ha realitzar l'adaptació, les dimensions d'adaptació i el *quantum* adaptatiu en cada organisme concret.

Amb el mateix criteri de moviment, el concepte de "consciència" significa el cas concret d'enteniment modal, cognoscitiu o interpretatiu. La consciència, tal com hem assenyalat, és dir-se. És a dir, autoreferir-se i autointerpretar-se.

Per la seva banda, el concepte de ment s'usa com a sinònim dels tres anteriors i segons cada igualació inclou els diferents fenòmens relatats. Normalment priva la igualació de ment com a consciència i aleshores es contraposen els dos paràmetres modals de l'enteniment als fenòmens psicològics de l'enteniment interactiu i les altres finalitats i paràmetres adaptatius.

Cal dir que un valor preuat del concepte de consciència, i del de ment quan s'usa com a sinònim, és que significa l'afirmació de la funcionalitat psíquica individual en front de la funcionalitat social i grupal. Tal com hem assenyalat anteriorment, la consciència individual ve determinada per la cultura en la que es troba però a la vegada és la seva base elemental, de tal manera que la interdependència funcional d'ambdues animacions és la base per a la seva comprensió. La consciència, aleshores

res, es presenta com el concepte que refereix l'acte de contrastació entre el que és el jo individual i els altres i les coses convingudes. Aquesta contrastació cognoscitiva es dona tocant molts aspectes de la individualitat que van des del que s'anomena actualment l'autoconcepte o l'autoimatge, o l'autovaloració emocional, fins a la comparació de coneixements propis i dels altres, passant per la constatació de les diferències en les habilitats perceptives pròpies i les dels altres.

Tal com s'ha assenyalat anteriorment el sentit del concepte de consciència en el llenguatge ordinari és doble: el primer és que refereix el fet que l'individu al parlar dels seus processos coneixedors s'erigeix en la referència primera de tot el seu discurs cognoscitiu i el segon és que representa la individualitat psicològica més que cap altra concepte. Amb una perspectiva explicativa de la psicologia i respecte del primer sentit del mot consciència cal afirmar que es tracta d'un concepte disposicional referit als individus humans el qual de diferents nivells funcionals i dins la funcionalitat psicològica de diferents paràmetres per a ésser explicada suficientment. En aquest sentit cal dir que la reactivitat biològica és coneixement com ho és la convenció social; un animal que reacciona instintivament a la llum i orienta el seu desplaçament cap a ella, coneix, i també coneix la societat que elabora productes que són resultat de la coordinació dels individus humans. Aquestes formes de coneixement són innegables i són diferents del coneixement psíquic. Aquest per la seva banda, i pel que s'ha dit, té diferents dimensions: el condicionament és coneixement com ho és la percepció. Aquests dos tipus de coneixement és el que Turró anomenava les intel·ligències o consciències "primitives". També és coneixement el saber què fer o actuar en societat; en la relació amb els altres en el joc, l'esport, els oficis, etc. Aquest saber és enteniment i per tant una manera de conèixer, però ho és en un ajust tèmpero-modal. Sens dubte, però, que el que pròpiament cal nomenar coneixement és el coneixement modal o cognoscitiu. L'enteniment que es dona com adaptació lingüística amb totes les possibilitats de substitució que ofereix el llenguatge i el seu deslligament respecte del temps com a paràmetre d'ajust. Aquest és el coneixement del que han parlat fonamentalment els filòsofs i el que ha portat a parlar de la consciència com el coneixement que els coneix i es reconeix. En aquest sentit cal afegir una consideració. Un individu -psicològicament parlant- no pot conèixer-ho tot ni autoreconèixer's en tot. Però potencialment ho pot fer en un ordre individualitzat. És a dir: la psique individual no té la possibilitat de tenir tota la informació ni tenir totes les dades sobre la naturalesa, però té la possibilitat d'estar més o menys orientada sobre aquesta i sobre com saber d'ella i què pot donar de si cada coneixement. Tenint en compte això és quan la consciència - que és parlar- s'autorefereix com a ment individual. Aquesta ment es presenta com l'estructura individual de coneixement a partir de la qual s'incorporen i integren totes les informacions que li arriben. La ment és, aleshores, l'estructura funcional que assimila de manera singular i il·limitadament els objectes de coneixement. La ment és, per dir-ho amb ressons filosòfics kantians, l'equip categorial *a priori* del coneixement. I la consciència en dona compte.

Pel que fa al concepte de "consciència ètica" cal dir que aquests mots s'utilitzen per a denotar la disposició dels individus per comportar-se o conduir-se de determinada manera. L'ètica tradicional, començant per l'ètica d'Aristòtil que es tractada en llibres com *L'ètica nicomaquea* (1995), es una descripció d'aquelles disposicions i

comportaments segons el criteri de les societats grega i que ha passat a ser el de la cultura occidental en general. Però és bàsicament això: una descripció de les virtuts com a disposicions i com a comportaments o conductes. Cal recordar, en aquest sentit, que Aristòtil parlava del Coratge, la Templança, la Liberalitat, la Magnanimitat, la Mansuetud, la Veracitat, la Jovialitat, la Amabilitat i la Indignació com a virtuts que es caracteritzaven per ser disposicions a actuar en el terme mitjà de pols que significaven bondat o maldat en un sentit ampli.

Des d'un punt de vista de l'antropologia i la psicologia diferencial actual també existeix una descripció sistemàtica de quin és el comportament ètic i n'hem vist algunes mostres en parlar de la determinació social del comportament psíquic, Ara bé, el que interessa és donar explicació del què és la consciència ètica i en aquest sentit cal fer les següents consideracions.

Cal acceptar que aquest tema de la consciència ètica s'ha plantejat en la nostra cultura occidental d'una manera homocèntrica i preocupant-se només de la conducta individual en tant que afecta els altres individus humans. Una alternativa a aquesta restricció és plantejar l'ètica com l'afectació funcional que tots els comportaments tenen sobre els altres emfatitzant, això sí, com les funcionalitats socials i psíquiques s'afecten i afecten altres funcionalitats. I això fer-ho obviant o deixant com a secundari el criteri corpori de l'individu humà. En aquest context científic i funcional la psicologia hi aporta l'explicació de la funcionalitat psíquica com a tal i atenent a la seva finalitat adaptativa social a la vegada que com a base material de les convencions socials.

Quant a la funcionalitat psíquica cal recordar que el concepte d'associació va lligat a un efecte crític i fonamental en la comprensió de la consciència ètica que és l'anticipació. En efecte, l'anticipació psíquica és diferent a la reactiva i a la commutativa i significa que l'organisme que desenvolupa aquesta funcionalitat disposa d'un tipus de coneixement que el torna responsable i ho fa perquè aquest coneixement és construït de manera individual. L'anticipació, ho hem vist en el plantejament funcional que hem desenvolupat en aquest treball, pot donar-se en diferents finalitats, nivells i paràmetres però des d'una perspectiva ètica el que interessa és l'anticipació cognoscitiva ja que significa el fet que l'individu que coneix pot preveure els efectes de les seves accions provinents de tots els nivells funcionals que defineixen el seu ser. És a dir, els efectes físics, biològics, psicològics i socials de les seves accions. Aquí està la base funcional de la virtut i del vici: en la regulació cognoscitiva de les accions. Per aquesta raó el tema fonamental en una cultura és que els individus concrets i els grups d'individus es comportin sempre guiats principalment per la cognició.

Ara bé, la complexitat funcional és gran i també les eventuais concrecions en situacions particulars. Per això cal afegir altres consideracions.

La primera és que la definició del que és bo o és dolent és una convenció social i aquesta convenció pot no coincidir amb la bondat o maldat psicològiques, biològiques o, fins i tot, físico-químiques. En efecte, l'espècie humana es caracteritza per disposar d'un marc convencional que realitza una valoració exhaustiva de l'univers que l'envolta. Té normes, manaments o principis i aquests van prioritàriament encaminats a protegir l'espècie i cada un dels seus individus en el que seria una verbalització del que fan la majoria de les altres espècies. Però la convenció social afe-

geix altres normes, manaments i principis de conducta com poden ser, per exemple, tots aquells referits a la creença en un déu o a uns deus o els que fan referència a la propietat i al que inclou aquest concepte. Des d'una perspectiva psicològica, el reconeixement del que és bo o és dolent en relació a aquells i altres universos és un ajust social; és a dir, una adequació al que s'ha convingut i, en conseqüència no té cap sentit el buscar l'explicació del comportament ètic en la individualitat ni menys encara suposar que existeix una disposició inherent als éssers humans per actuar de manera èticament adequada. Afirmem, per contra, que el judici ètic del comportament individual humà no es pot fer deslligat de la causa final social que el coexplica. En conseqüència, la responsabilitat o la culpa no és mai un problema només psicològic sinó que és sociopsicològic.

Segon, cal tenir en compte, tal com ja s'ha assenyalat, que el saber individual pot contrastar la convenció i els acords socials amb les experiències i els efectes que se'n deriven a tots els nivells funcionals i aleshores l'individu cognoscitiu esdevé la base o causa material del funcionament social, proposant canvis convencionals i nous acords ètics. És per això que el coneixement i la consciència psicològica individual són l'element material que es constitueix en una proposta de noves convencions i acords ètics o morals socials i aquests, eventualment organitzades en noves i alternatives proposades, poden esdevenir un nou sistema ètic. En conseqüència, la psicologia ha d'afirmar que quan tracta de la consciència ètica l'entén com una integració funcional sociopsicològica en la que en un primer moment la consciència és vista com una adaptació "passiva" a les convencions ètiques i en un segon moment la consciència és vista com una determinació eficient "activa" d'aquelles convencions.

Tercer que l'adaptació psicosocial es dona en el doble paràmetre témporo-modal i modal i aquesta és una distinció psicològica que pot repercutir favorablement en la comprensió del comportament ètic. En efecte, el fet de distingir entre l'ajust psicosocial interactiu i cognoscitiu, d'acord amb aquells paràmetres funcionals, posa de manifest que igual que es parla d'una ètica del comportament interactiu cal parlar d'una ètica del comportament cognoscitiu. És a dir, igual que tenim un criteri ètic o moral per jutjar la conducta interactiva dels individus, també cal disposar d'un criteri ètic per a la conducta cognoscitiva. Cal, en aquest sentit, referir l'obra de Turró com a pionera a les nostres latituds de l'exigència d'una ètica del coneixement; cosa que feu amb obres com "El mètode objectiu" (1916) i "La disciplina mental" (1926). És evident, en aquest sentit, que l'ètica tradicional ha estat molt una descripció de les virtuts en la relació interpersonal i, en canvi, s'ha aplicat poques vegades a l'enteniment cognoscitiu, on sota el nom de "mètode" ha quedat protegit i immunitzat d'una valoració ètica. Això no obstant, cal convenir en què hi ha la necessitat d'aplicar una valoració ètica de l'enteniment cognoscitiu, sobretot actualment quan la ciència i el coneixement, en general, són com un mercat on tot té el valor del preu de venda comercial. Per aquest raó és tan bàsic proposar distincions a l'interior del que anomenem coneixement, com les que hem proposat a l'inici d'aquesta obra, així com proposar distincions entre el que és coneixement i altres productes culturals com poden l'ampli espectre de les expressions artístiques. En tot cas i respecte de l'enteniment cognoscitiu, la psicologia ha de plantejar amb claredat els dos nivells funcionals d'adaptació a les convencions i les normes èti-

ques i morals que són el del coneixement i el de l'interpretació. Conèixer, com s'ha dit, és enteniment rígid mentre que interpretació és enteniment dinàmic i, des d'aquesta perspectiva, la relació final que s'estableix amb tot l'univers convencional ètic està subjecte a l'actuació funcional d'un o altre nivell segons les exigències de cada situació. Així, com a exemples, conèixer i actuar d'acord amb les normes de circulació és una cosa que s'ha de fer quasi sempre rígidament i no admeten massa interpretació però en canvi conèixer i actuar d'acord amb uns principis ètics, com pot ser el d'actuar amb justícia, pot requerir i de fet requereix quasi sempre atendre als diferents determinants i condicionants de la conducta i del seu valor o força quantitativa.

Quart, que la majoria dels tòpics que l'ètica descriptiva ha desenvolupat exigeixen un tractament des d'una perspectiva d'integració funcional psíquica ja que la individualitat psíquica és, a la vegada, enteniment, percepció i condicionament i aquest últim univers dels condicionaments referit al plaer i el dolor és crític. Aristòtil (1995) ja apuntava aquest tema quan definia el que eren la virtut i el vici i afirmava que "La virtut és la inclinació a fer el millor, tenint en compte els plaers i els dolors; i que el vici és la inclinació contrària" p. 191. En aquest sentit cal dir que quan es diu que la bondat i la maldat de la conducta es defineix socialment no només es diu que la societat ho defineix teòricament així sinó que disposa les coses de manera que els subjectes que viuen en societat adequin la seva conducta efectivament a allò que s'ha dit que és bo o dolent. En efecte: la societat no només ensenya sinó que premia i castiga i això, psicològicament parlant, vol dir que la societat forma els enteniments i les cognicions concretes i ho condiciona tot positivament i negativament en tots els individus que la formen. Donat que societat és una funcionalitat dinàmica i canviant, els acords ètics i morals estan sotmesos a procés de canvi o moviment que li es propi i aleshores això determina la concreció de les formes concretes de conducta i la seva força. Si la societat està cohesionada, la força de les cognicions i els condicionaments són grans - pel que s'ha dit dels factors o variables quantitatives - i els subjectes individuals actuen amb una certa uniformitat. En canvi si la cohesió social és poca, per les raons que sigui, hi ha dubte i disparitat d'actitud i actuacions, amb condicionaments molts dèbils o inexistents. Per suposat que la dinàmica social és molt rica i es poden donar situacions molt variades que expliquin les circumstàncies especials de cada societat, cultura, comunitat o grup o individu, pel que fa a seva particular constel·lació conductual. En les coordenades de la integració del condicionament i la seva integració amb l'enteniment interactiu o cognoscitiu hi cap el fer una consideració de la potencial separació entre el que és la cognició i el condicionament i la seva rellevància de cara a suggerir les il·limitades formes de conducta concreta que es poden produir. Dues observacions històriques ho poden il·lustrar. La primera és la del Dr. Itard (Malson i Itard, 1974) quan procurava educar al nen selvàtic Victor d'Aveyron. Volia demostrar que el nen era humà perquè era ètic; és a dir, es mostrava satisfet quan ell es comportava segons l'acord tàcit de premiar els seus encerts i de castigar o corregir els seus errors. Quan, en una ocasió va castigar un encert el nen es va revelar fortament i el metge va concloure que el nen presentava la dimensió ètica dels humans. Respecte d'aquesta observació cal dir: primer que sense l'acord de què era conducta correcte i incorrecte no hi podia haver consciència en el nen i, segon, que la consciència que

va donar-se en el Victor d'Aveyron no era cognoscitiva sinó somatitzada i que aquesta somatització depenia, concretament, dels càstigs o correccions i els premis que el propi educador havia establert en el seu particular univers educatiu. La segona observació és més recent i és el tema concret i àmpliament conegut de la prova anomenada "detector de mentides" que es ve aplicant actualment i sobre el qual s'ha creat polèmica. El "detector de mentides" es un aparell que en el llenguatge tècnic s'anomena "psicogalvanòmetre" i que el que fa, en realitat, és enregistrar la resistència elèctrica de la pell. El fet que se l'anomeni "detector de mentides" és degut a l'existència d'una resposta condicionada d'alteració orgànica i emocional pel fet de dir mentides i que s'ha hagut d'adquirir per l'educació. En efecte l'educació significa, entre moltes altres coses, condicionar negativament les mentides i la cultura occidental en general ho fa de moltes maneres. Recrimina, avergonyeix, castiga, etc. al nen que menteix i la mentida esdevé estímul condicionat que provoca una resposta d'alteració sudorativa, entre d'altres, que el psicogalvanòmetre enregistra. Per a la majoria de subjectes aquest aparell detecta si diuen mentides o no però -obviament- no pot detectar mentides de subjectes que no hagin estat condicionats. Això és el que passa en subjectes que han fet de la mentida un instrument de supervivència o simplement mai han estat educats per a alterar-se per ella. Cal dir, d'altra banda, que aquest tema del detector de mentides és molt útil com a exemple que permet diferenciar la psicologia descriptiva o morfològica de la psicologia funcional. La ciència morfològica diu quins subjectes se senten culpables de dir mentides i quins no i, per generalització, diu quins subjectes tenen consciència moral i quins no. Però la ciència morfològica no diu com funciona l'alteració orgànica. La ciència que ho diu és la ciència funcional i en aquest cas concret ho diu la ciència psicològica. Quan no es fa la distinció entre ciències morfològiques i funcionals i es dóna crèdit explicatiu a les ciències morfològiques, es donen discurs pseudoexplicatius tals com atribuir la no consciència moral als individus en la seva singularitat de raça, nivell social o atribuint-ho a una "estructura de personalitat patològica" o a un "gen psicopàtic". Cosa que no per ridícula deixa de ser dramàtica i molt transcendent a l'hora de plantejar-se l'actuació política i educativa o reeducativa sobre els individus humans.

Motivació, Intenció i Voluntat

Hi ha una pregunta que interessa molt a l'hora de respondre al perquè de les accions individuals i és: què és la motivació? És a dir: què mou un individu a actuar com ho fa? Normalment aquesta pregunta es fa respecte del comportament humà o psíquic i es tradueix, en uns termes més planers, en la pregunta: perquè la gent fa el que fa?

Per contestar a aquesta pregunta cal realitzar, en primer lloc, una observació fonamental d'acord amb allò dit més amunt: la pregunta sobre la motivació es fa respecte d'un individu o d'un subjecte, definit a partir del fet que és una realitat corpòria, no pas un comportament. Des d'aquest punt de partida, tota argumentació

en la defensa de la investigació sobre motivació en psicologia que segueixi pot ésser confusa i estèril. Per aquesta raó cal dir que quan la psicologia parla de motivació no parla d'un individu sinó d'un comportament que defineix una dinàmica present en el ser individu. Des d'aquesta perspectiva no cal buscar facultats internes sinó que cal reconduir totes les qüestions relacionades amb el concepte de motivació al discurs teòric que pren la naturalesa amb un criteri de canvi i l'individu humà com una confluència de canvis o dinàmiques.

De fet, motivació vol dir que hi ha quelcom que mou i ja hem vist que hi ha diferents moviments i interdependències entre aquests moviments. Per tant, preguntar-se per la motivació és preguntar-se per tot i encara més: per l'essència de tot, ja que en definitiva preguntar-se per la motivació és preguntar-se pel moviment. Aquesta ha estat, en tot cas, la pregunta que s'ha intentat contestar en la nostra anàlisi dels fenòmens psíquics, inserits i interdependents amb els altres fenòmens presents en la naturalesa.

Volem subratllar un aspecte concret: no seria adequat reduir el concepte de motivació al de causa eficient ja que sense l'atenció primera a la causa formal no es pot entendre res. Preguntar-se per la motivació humana és preguntar-se per la forma, per les variacions i per l'evolució del moviment psíquic.

Aquest plantejament general no ha de ser inconvenient per notar que en l'ús habitual del concepte de motivació hi ha un reconeixement de les apetències i les aversions incondicionades i condicionades que defineixen cada individu en una situació concreta o en una tendència més o menys definida.

Des d'aquesta perspectiva, altres conceptes com voluntat o intenció humanes agafen un caire nou. En efecte, voluntat i intenció són conceptes que denoten una disposició però molt sovint posen de manifest només els condicionaments personals que determinen què es vol fer o què té interès –incondicionadament o condicionada– per a un individu concret. Aquesta ha estat la tesi skinneriana i conductista en general. Ara bé, el saber cognoscitiu, que és un paràmetre de comportament psicosocial, dóna compte del fet que un individu que s'adapta socialment s'orienta respecte d'allò que sabem de les accions humanes i dels seus efectes, més enllà d'allò que ha pogut aprendre per mera experiència personal. Dit d'una altra manera: els individus que saben parlar disposen d'un sistema de valors, actituds, creences i coneixements en general que fan que el seu actuar pugui ser referit a aquests sistema. I qui sap descriure-s'ho pot dir que té intencions d'actuar en acord o desacord respecte d'aquell sistema de valors i demás concrecions que se sustenten en la convenció social. Aquest actuar intencional és el que marca la diferència dels homes respecte dels animals i el que dóna peu a parlar de la *voluntat* com una facultat exclusiva dels humans. Algú ha volgut dir que la voluntat i la intencionalitat no existeixen com a facultats diferenciades dels homes. Això és el que Skinner (1953) sembla que va suggerir amb el concepte de reforçament; seguint la llarga tradició empirista segons la qual les associacions entre les accions d'un ser i els seus efectes –fins i tot quan això era observat en un altre ser– determinaven la voluntat del subjecte. Amb aquest criteri és evident que els animals també tenen voluntat i intenció, ja que s'observa que actuen amb la mateixa determinació dels humans. Dient això, però, es corre el risc de no diferenciar entre el comportament voluntari i no voluntari, tot alimentant una visió simplista de la interde-

pendència de tot en la naturalesa, sota una concepció limitada del que vol dir determinisme. Quan es parla de voluntat dins la nostra cultura es vol referir el fet que els organismes humans actuen d'acord amb el que saben, és a dir: amb consciència cognoscitiva. És en aquest sentit que el mot voluntat refereix una afecció només humana del moviment. Si no hi hagués un llenguatge i una parla referencial de tot el que succeeix en la naturalesa, no tindriem consciència; podria haver-hi enteniment com si fóssim gossos o mones, per exemple, però no hi hauria consciència ni voluntat, en aquest sentit de decisió conscient.

Ara bé, la qüestió fonamental a respondre va més enllà i és aquesta: tenir voluntat o intenció de fer una cosa, vol dir tractar d'un fenomen psicològic singular? Per contestar aquesta pregunta pot ser útil mirar la biologia. Quan els fisiòlegs diuen que hi ha un impuls tròfic, que un organisme té la necessitat bàsica de la gana, o té set, etc., no estan descrivint una realitat espectral que mou l'individu a actuar d'una determinada manera; estan descrivint unes condicions prèvies a l'acció les quals, elles mateixes, són comportament reactiu. És a dir, que parlar en termes d'impulsos o "drives" o necessitats o motius no comporta, per als biòlegs, suposar que hi ha una realitat espectral aliena a la pròpia dinàmica biològica que sigui "responsable" de l'actuació posterior.

Quelcom semblant succeeix en psicologia. Dir que un individu té motius per actuar o que té la facultat de proposar-se què farà –això és el que es diu en el llenguatge ordinari– no suposa que els psicòlegs hagin de cercar ni una entitat espectral ni un comportament qualitativament diferenciat; han de cercar les condicions d'actuació prèvies o contextuals a una actuació concreta, manifesta o no, i que tant una actuació com l'altra constitueixen fenòmens descriptibles amb el mateix llenguatge científic-comportamental. Dit amb altres paraules: parlar de voluntat, o motivació, o intenció és un parlar en termes disposicionals del mateix que els psicòlegs han de parlar en termes relacionals o també comportamentals. Complementàriament, parlar del grau de motivació significa endinsar-se en els factors de camp que expliquen la força d'una orientació psíquica i, també, en els determinants eficients que expliquen les motivacions concretes i els valors de les variables que les afecten quantitativament.

El que pot tenir de dolent la idea dels empiristes i de conductistes com Skinner és la seva generalització abusiva del concepte de reforçament ja que inclouria que la persona que es mou pel que sap i convé a la majoria –en un acte moral– també es mou, de fet, pel control de les conseqüències esperades de la seva acció. Això no és fals, simplement és un enunciat que per massa general fa perdre l'especificitat necessària en la descripció de les coses; especificitat que exigeix l'atenció a cada forma, finalitat i dimensió del comportament com a manera d'anar comprenent els usos de les paraules en el llenguatge ordinari i la seva aplicació, sovint generalitzada i creuada, a fenòmens diferents.

Emocions, Sentiments, Afectes i Actituds

Entenem que quan es parla de "conducta emocional" o simplement de l'emoció, els afectes, els sentiments o les passions, i també de les actituds es descriuen *estats* o *disposicions* –entre altres possibles categories– i no pròpiament com-

portaments o relacions funcionals psicològiques. Això té un especial interès ja que l'objectiu de qualsevol ciència se centra en explicar precisament les interdependències funcionals i no pas descriure la naturalesa en termes estàtics i no funcionals. Així, per exemple, la fisiologia quan analitza el "plaer" no ho fa en termes d'estat o efecte sinó com a conducta reactiva, i cerca el funcionalisme o funcionalismes reactius que donen compte del que es refereix com a plaer. I si es fa "fisiologia del plaer" es fa en el sentit d'explicar quins són els funcionalismes reactius que suposen expressions de plaer, d'estat o assoliment o efecte de tenir plaer. En cap cas, però, es pren el plaer com a objecte d'estudi de la mateixa manera que es prenen les reaccions d'excitació neuronal i irrigació sanguínia, per exemple.

Aquest és l'esquema que proposem també per a l'anàlisi de les emocions i els sentiments en la perspectiva psicològica. Els psicòlegs no expliquem les emocions i els sentiments *per se* sinó com a comportament. En aquest sentit, el paradigma de condicionament clàssic o paulovià constitueix una excel·lent mostra de la forma d'actuar del psicòleg: descriu les maneres diferents –seguint l'exemple anterior– en què es donen estats de plaer, o de por, o d'ansietat, o d'estrès, o com canvien, si és el cas, en base als condicionaments, les actituds o els sentiments. Aquests dos últims conceptes comporten l'anàlisi dels enteniments i interpretacions cognoscitives ja que, ultra el fet de poder existir un component emocional condicionat, hi ha sempre un component cognoscitiu en ells; és més; quan es parla d'actituds i sentiments el que els defineix és el component cognoscitiu i no pas el de condicionament.

Val a dir, en tot cas, que pel que s'ha dit al llarg d'aquest curs no cap una explicació només psicològica de les emocions, els sentiments o les actituds. Aquests són conceptes del llenguatge ordinari que parlen dels individus i ni la psicologia ni la fisiologia ni la sociologia parlen d'individus; parlen d'animacions o comportaments o funcionalitats en els individus. Si algú pregunta, en aquest sentit, a un psicòleg: què són les emocions? Aquest hauria de contestar: les emocions són –psicològicament parlant– condicionaments que involucren reaccions d'apetència o aversió per part de l'organisme; en general i en la perspectiva de la ciència funcional, hauria de dir que són convencions socials, condicionaments psicològics, reaccions orgàniques i canvis físico-químics –com totes les coses dites respecte de l'individu pres globalment..

Intel·ligència, Capacitats i Aptituds

El model explicatiu que hem presentat en els capítols precedents, ofereix una manera naturalista d'entendre conceptes de gran transcendència explicativa que hi ha respecte de la tradicionalment anomenada esfera cognoscitiva. Tant intel·ligència com memòria com també capacitat i aptitud, en el llenguatge ordinari són atribucions d'un subjecte que expliquen el perquè de les seves accions i el grau de saviesa que contenen. D'acord amb el que diu Ribes (1990) i basant-se en els filòsofs analistes del llenguatge ordinari, els conceptes intel·ligència, memòria, aptitud o capacitat són conceptes d'una categoria de paraules que no indiquen accions o comportaments sinó disposicions o, en el seu cas, també poden constituir categories adverbials o d'altre ordre.

En tot cas i de manera anàloga a allò dit respecte dels conceptes de les tradicionalment anomenades esfera conativa i afectiva analitzats més amunt, tenir intel·ligència o capacitat intel·lectual no significa que hi hagi, en el subjecte o individu, una entitat que generi comportament intel·ligent. Tenir intel·ligència vol dir que en un individu s'han establert determinades relacions psicològiques i que actua de manera ajustada respecte dels comportaments que li exigeixen adaptació. En conseqüència, intel·ligència i adaptació són sinònims i representen el fet fonamental d'adequació de cada individu a les condicions que presideixen la seva existència. A aquest enunciat general s'ha d'afegir que, pel que hem vist, tenir intel·ligència no vol dir només adaptació psicosocial o només domini lingüístic, sinó que també ha d'incloure adaptació psicobiològica i psicofísica. El mateix es podria dir dels conceptes d'aptitud i de capacitat.

Memòria

Tenir memòria –psicològicament parlant– significa tenir una disposició per a actuar revivint, retenint o recordant –per posar tres paraules significatives– relacions establertes prèviament. Quan es diu que un individu té memòria s'està parlant doncs en termes disposicionals i no s'està –pel que s'ha dit repetidament– explicant perquè reviu, reté o recorda. Complementàriament cal dir que, els conceptes de recordar, rememorar, retenir, reviuere, etc., són conceptes que es mouen dins la categoria d'efecte ja que descriuen els resultats de les accions diferidament. Aquest és un punt clau en l'assaig d'aclariment conceptual que hem procurat realitzar al llarg de tot el discurs psicològic precedent. En efecte recordar significar refer una relació psicològica; recordar –com a concepte representatiu de tots els altres no significa treure d'un magatzem com s'ha divulgat a bastament. Recordar significa aconseguir un efecte en unes condicions de reconstrucció de l'orientació psicològica. Ara bé, el que sigui reconstrucció comporta atendre no només a les condicions d'establiment d'una orientació sinó també a les condicions situacionals en que es produeix l'orientació psicològica. Això és, precisament, el que hem assajat de fer en termes explicatius quan hem parlat de factors o variables explicatives del comportament psicològic. És a dir, explicar el recordar suposa posar de manifest els valors de tots els factors estructurals, històrics i situacionals actuals d'una determinada orientació psicològica.

D'altra banda, hem de dir que el concepte de memòria no és un concepte exclusiu de la psicologia; cosa que cal prendre amb totes les seves conseqüències. En efecte, hi ha memòria en el comportament físic: determinats materials forjats a una temperatura perden la seva forma concreta quan se'ls sotmet a una altra temperatura i la recuperen quan novament retornen a la temperatura inicial. El físics, sense cap por, diuen que aquell material té memòria, però no pensen pas que la memòria sigui una qualitat del material sinó de la relació entre un material i una temperatura; per suposat que no es dediquen a buscar on és la memòria sinó que es limiten a especificar en quines condicions es reconstrueix el comportament concret d'un material.

El mateix succeeix amb els biòlegs, encara que els plantejaments actuals d'aquesta disciplina molt sovint han estat l'inici d'explicacions impròpies de la memòria. Dir que en el codi genètic es guarda la determinació del comportament reactiu futur

d'un organisme és quelcom que molta gent pensa i és una idea fàcil d'adoptar, per moltes raons. Ara bé, sembla elemental pensar que, de fet, parlar en termes de codi és parlar en termes metafòrics ja que l'única cosa que s'observa és una composició d'elements químics. Però encara parlant en termes de codi cal pensar que cap codi donarà pas a cap reacció si no hi ha els estímuls que desencadenin contínuament el codi; essent així, el fet que un organisme reaccioni ara com els seus progenitors ho varen fer prèviament no significa que tingui guardat el comportament reactiu en algun lloc. El comportament reactiu que es reconstrueix generació a generació està co-determinat per la contínua interdependència, des de la seva concepció, del compost elemental primer i els estímuls als que reacciona. Essent així no cal pensar que la memòria estigui en un lloc; és una interdependència reactiva. Amb el mateix raonament es podria abordar el fet que un organisme reaccioni avui com ho va fer anys enrera davant un estímulo qualsevol: la propietat de recordar i de repetir la reacció no és una propietat de l'organisme o de l'estímulo sinó de la relació reactiva, de tal manera que donats uns estats reactius i d'estimulació es reconstrueix una resposta concreta.

La qüestió de la memòria arriba al seu punt culminant quan es parla de la memòria psicològica. Quan observem que podem refer una habilitat que fa temps que no practicàvem o que podem exposar uns coneixements dels quals no havíem fet ús durant temps, aleshores és fàcil dir que ho teníem en memòria. Tanmateix, aquesta memòria no és més estranya que les anteriors, si bé és relativa a una forma de comportament diferent. La singularitat de la memòria psicològica és la de ser la memòria d'un comportament que, com a tal, es construeix en la vida de cada individu i després es recupera. En conseqüència, són tan importants les condicions de construcció com les de reconstrucció del comportament; són tan importants les condicions de memorització com les de remembrança. És per aquesta raó que el camp psicològic integra la història individual com a dimensió que proveeix de factors que expliciten les condicions d'aprenentatge i de factors que expliciten les condicions actuals d'execució.

És, en primer lloc, en aquesta interdependència formal i factorial com s'inicia l'abordatge naturalista del concepte de memòria, per passar, secundàriament, a la consideració de la determinació eficient que especifica les formes i els valors concrets dels factors en cada individualitat psíquica.

Val a dir que també es parla de memòria social per referir que es donen estats d'opinió o actituds que ja s'havien donat prèviament en un poble. És per aquesta raó que es diu que un poble té memòria o no en té. És evident, tanmateix, que parlar de memòria col·lectiva o social implica igualment una concepció de camp per la qual el recordar d'un grup s'explica per la conjunció d'un determinat estat social –en termes econòmics, polítics, etc.– en el seu tractament d'esdeveniments de tot ordre com ara catàstrofes, epidèmies, líders o lluites per valors o idees.

Aprenentatge

El concepte d'aprenentatge és present en tot l'àmbit psicològic amb les adjectivacions pertinents segons la terminologia tradicional. Així, es parla d'aprenentatge per condicionament, d'aprenentatge perceptiu, d'aprenentatge motor o d'aprenentatge social.

Si partim del principi general que la conducta psíquica és la que es dona com a construcció en la vida de cada organisme particular, aprenentatge i conducta psíquica són sinònims. El que succeeix és que “aprenentatge” s'utilitza dins la categoria d'acon-segui-ment –descriu el fet que s'ha realitzat una determinada orientació psicològica– o bé dins una categoria de procés: descriu fases en la construcció de l'orientació psíquica. Aquests són els usos tradicionals, completament compatibles amb l'ús d'aprenentatge –en unes categories comportament i relaciona– com a comportament construït.

Hi ha un aspecte operatiu a considerar –relacionat amb l'ús dins la categoria de procés– i és que, tal com assenyala Kantor (1967/1978), parlar d'aprenentatge significa que es dona una *programació* per a l'establiment dels comportaments.

Aquesta accepció del concepte d'aprenentatge planteja la necessitat de postular que determinades situacions psicològiques comporten que “algú” les disposi per tal que es doni o s'instauri un comportament. Els educadors, normalment, disposen les coses de manera tal que es dona una nova manera d'adaptació, amb la finalitat que sigui, i aquesta és dona en una determinada successió segons siguin els criteris educatius i les mateixes condicions concretes d'aprenentatge.

En aquest sentit, moltes situacions experimentals han estat situacions particulars que han introduït la programació com a part de la seva recerca i han donat peu a parlar de psicologia de l'aprenentatge i a actuar com a font d'actuacions concretes en el procés més general d'ensenyament –aprenentatge.

En tot cas, i en general, cal convenir que parlar d'aprenentatge no significa que hagi d'existir una psicologia a part sinó simplement l'atenció als aspectes de procés i de programació, especialment relacionats amb la determinació eficient social.

9.2. Categories i Conceptes Psicològics: Un mural

Amb l'objectiu de mostrar la correspondència entre conceptes fonamentals de la psicologia i com a resum de moltes de les coses que s'han dit en aquest treball presentem a continuació un quadre resum que pretén referir els conceptes habituals de la psicologia en la seva correspondència però, a la vegada, amb dependència dels criteris i categories que els alberguen.

Primer de tot cal dir que el quadre no pretén ni pot reflectir tots els conceptes psicològics en ús. Només vol fer una representació de categories lingüístiques i conceptes psicològics bàsics que serveixin a una consideració tranquil·la de les diferents maneres de parlar psicològiques.

Aquesta presentació s'ha fet contraposant els criteris d'extensió i de moviment com si fossin dues supercategories a partir de les quals tot l'entramat conceptual psicològic es veïés de forma diferent. La supercategoria d'extensió representa els fenòmens en termes espacials i, en aquest sentit, inclou el parlar en termes d'allò que es pot veure i tocar ja que ocupen espai o tenen volum. El parlar contraposant cos a ment i el parlar en la lògica de subjecte-predicat o d'organisme-medi, són concrecions d'aquell gran criteri o supercategoria conceptual. El llenguatge ordinari, el científic descriptiu i també el científic tecnològic parlen amb aquest

llenguatge; sempre parlen de l'individu que fa, que té, que està, etc. Amb aquest parlar no és possible l'explicació.

La supercategoria o criteri de moviment representa els fenòmens en termes dinàmics; això és, com a animacions o funcionalitats presents en les coses que altres descriuen o representen en termes d'extensió. Amb aquest criteri és possible explicar ja que es posen de manifest les relacions d'interdependència de tot ordre existents en la naturalesa.

Lligats a aquests dos criteris i a un nivell més baix d'abstracció hi ha les categories. A la part superior indiquem les categories que estan construïdes sobre –o que pegen de– el criteri d'extensió. A la part inferior hem indicat la presència repetida de la categoria de relació com a fonamental i única del criteri de moviment. No cal dir que les tres concrecions de la categoria de relació alberga tots els conceptes funcionals o causals que s'han desenvolupat en el context de la psicologia funcional en aquest curs. Com a cosa secundària hem assenyalat l'existència de quantificació com a característica habitual dels estudis sobre les variacions dels fenòmens des d'una perspectiva científica, assenyalant que el criteri de quantificació no és el criteri bàsic en la constitució de la ciència funcional ni de la ciència en general.

Complementàriament, cal dir que hem ordenat els conceptes psicològics no només en les categories que figuren en la vertical de quadre sinó que també ho hem fet atenent a les tres finalitats ajustatives que hem justificat en el text i que són: l'adaptació psicobiològica (Condicionament), l'adaptació psicofísica (Constàncies i Configuracions perceptives) i l'adaptació psicosocial (Enteniment i Interpretació).

A un nivell més secundari cal tenir en compte que, encara que nosaltres hem situat conceptes dins una sola categoria, molts conceptes s'utilitzen en una altre o altres categories. Això és especialment notori en el cas de conceptes d'acció ja que, normalment, poden també indicar efecte. Així percepció és un concepte d'acció però també ho pot ser d'efecte o aconseguint. De la mateixa manera, aprenentatge és un concepte fonamental dins la categoria de procés però pot ser utilitzat com a concepte d'efecte o aconseguint. Un ús creuat que mereix atenció especial és el d'utilitzar conceptes en la categoria de relació funcional o causal provinents del llenguatge ordinari. Així el concepte d'enteniment podria ser un concepte disposicional –quan es diu que algú té enteniment– però ací se l'ha reservat com a denotador de la funcionalitat adaptativa psicosocial, en una accepció merament relacional. De la mateixa, el concepte de comportament que és un concepte d'acció l'hem utilitzat com a sinònim de funcionalitat o animació i encara més: com a sinònim del criteri de moviment.

Cal ser conscient, d'altra banda, que molts conceptes psicològics són conceptes que provenen d'altres àmbits i se'ls ha canviat el sentit. Així, quan es parla de maduració s'està utilitzant metafòricament un terme pertanyent a la botànica per a indicar que un individu progressa psicològicament. De la mateixa manera s'ha procedit quan s'ha utilitzat el concepte d'"inhibició", procedent de la fisiologia, en un sentit diferent. En tot cas, l'objectiu fonamental del mural de paraules psicològiques és el de mostrar que existeixen dos criteris fonamentals en el parlar dels fenòmens psicològics i categories i conceptes lligats a ells. En aquest sentit cal convenir en que una de les tasques fonamentals d'una psicologia teòrica consisteix en l'anàlisi i orientació sobre el funcionament del llenguatge en l'ús ordinari i en

les diferents activitats científiques.